

УДК 008(4):1:808.5

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.1.5>

Данканіч Римма Іванівна

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

пр. Науки, 72, Дніпро, Україна

orcid.org/0000-0003-4968-678X

РИТОРИКА РЕСЕНТИМЕНТУ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність проблеми. Філософське осмислення ресентименту, започатковане Фрідріхом Ніцше та розвинуте у працях Макса Шелера, дозволяє розглядати його як системоутворювальний чинник моральних і культурних криз європейської традиції. У ніцшеанській перспективі ресентимент постає як форма реактивної моралі, що виникає з досвіду безсилля та трансформується у практику ціннісної фальсифікації, тоді як у шелерівській інтерпретації він набуває характеру сталого соціокультурного феномену і є джерелом переворотів у свідомості, причиною спотворення вселюдської ціннісної вертикалі, основними концептами якої є людська гідність, моральна відповідальність і духовний вимір буття.

Метою статті є аналіз риторики ресентименту як механізму ціннісної фальсифікації у філософському і культурологічному вимірі сучасності через зіставлення концепцій Фрідріха Ніцше та Макса Шелера.

Методи та результати дослідження. Поєднання історико-філософського, герменевтичного та компаративного методів дозволяє розглянути ідеї Ніцше та Шелера в контексті критики класичної форми європейської моралі та антропологічної думки. Герменевтичний метод застосовується для інтерпретації поняття – ресентименту з урахуванням смислового розвитку і контекстуального навантаження. Компаративний метод використовується для виявлення концептуальних розбіжностей і точок перетину між ніцшеанською критикою моралі та шелерівською теорією цінностей.

Результати дослідження. В концепціях Фрідріха Ніцше і Макса Шелера ресентимент інтерпретується як реакція на досвід безсилля та нездатності до активного самоствердження, що трансформується у реактивну мораль і призводить до ціннісної фальсифікації. У цьому контексті моральні категорії смирення, рівності та співчуття постають як амбівалентні культурні конструкти, здатні функціонувати як інструменти прихованого морального насильства. Звернення до античної філософської традиції, зокрема до постаті Сократа, дозволяє простежити ранній культурний архетип дії ресентименту, де колективний осуд мислителя інтерпретується як спроба знищення критичної інакшості, що загрожує стабільності усталених моральних уявлень. Обґрунтовується теза, що ресентимент блокує можливість творчого самотворення особистості, підмінюючи активну етику відповідальності мораллю образи й заперечення. Актуальність дослідження визначається необхідністю радикального переосмислення моральних наративів сучасної культури в умовах посилення символічного насильства, нормативного конформізму та знецінення творчої й духовної інакшості.

Ключові слова: Фрідріх Ніцше, ресентимент, культура, філософська антропологія, мораль, цінності, риторика, Макс Шелер, Сократ.

Вступ. Європейська цивілізаційна традиція значною мірою ґрунтується на християнській етиці, в центрі якої перебуває принцип любові до ближнього як універсальна форма людського існування. Водночас глибинні трансформації сучасного світу, спричинені глобалізацією, призвели до кризи традиційної ціннісної вертикалі.

В умовах війни ця ситуація набуває екзистенційного характеру. Адже людина, яка перебуває у стані постійного стресу, що підсилюється страхом за своє життя та життя близьких,

виявляється безпорадною і зневіреною у майбутньому. За таких умов у суспільстві запит на співчуття, підтримку, розуміння неймовірно зростає, адже людина прагне розкрити душу, поділитися болем і відчаєм з іншими. Але сьогодні і ця ніша часто стає недосяжною: замість підтримки, дедалі частіше, людина стикається з ігноруванням, замість співчуття – з агресією та звинуваченнями, замість любові – з ненавистю й моральним осудом. Відтак ця проблема надає особливої актуальності філософській спадщині Фрідріха Ніцше, творчість якого посідає особливе місце в інтелектуальній історії модерної та постмодерної Європи, в контексті його критики моралі, культури та антропологічних підстав західної цивілізації. Однією з ключових проблем ніцшеанської філософії є генеалогія моральних оцінок, у межах якої поняття ресентименту виступає фундаментальним інструментом аналізу формування реактивної моралі як особливого типу моральної свідомості, що виникає з досвіду обмеженості дії та трансформується у систему цінностей, зокрема в християнську етику смирення, співчуття та рівності. У межах такої моралі сила, талант, самодостатність і творча інакшість інтерпретуються як загроза, тоді як слабкість, покора й страждання підносяться до рівня чеснот. Саме ресентимент виступає емоційно-ціннісною основою реактивної моралі, оскільки дозволяє суб'єкту приховати власну неспроможність за фасадом моральної правоти. **Що ж таке ресентимент?** Філософсько-культурологічний аналіз цього феномену дає підстави стверджувати, що ресентимент виступає глибинним механізмом формування деструктивних моделей міжлюдських відносин у європейській культурній традиції. Проблема полягає в тому, що ресентимент не можна зводити лише до психологічного стану. Радше йдеться про культурно закріплену ціннісну стратегію, що продукує практики заздрощів, злоби і знецінення, маскуючись під універсальні етичні норми. Така стратегія спрямована на заперечення будь-якого успіху з подальшою нейтралізацією та «відміною» Іншого.

Отже, метою статті є аналіз риторики ресентименту як механізму ціннісної фальсифікації у філософському і культурологічному вимірі сучасності через зіставлення концепцій Фрідріха Ніцше та Макса Шелера.

Методологічною основою дослідження є поєднання історико-філософського, герменевтичного та компаративного методів, що дозволяє розглянути ідеї Ніцше та Шелера в контексті критики класичної форми європейської моралі та антропологічної думки. Герменевтичний метод застосовується для інтерпретації поняття ресентименту з урахуванням смислового розвитку і контекстуального навантаження. Компаративний метод використовується для виявлення концептуальних розбіжностей і точок перетину між ніцшеанською критикою моралі та шелерівською теорією цінностей.

Результати. Проблемне поле цього дослідження полягає в тому, що відповідальність за ресентимент, заздрість та ненависть, як структурних елементів людської деградації, Фрідріх Ніцше покладає на християнську мораль, яку називає мораллю рабів. В роботі «Zur Genealogie der Moral» Ніцше стверджує, що рабська мораль і є ресентиментом певних сутностей, які нездатні до дійсної реакції, реакції, що має з необхідністю реалізовуватися у вчинках [5, с. 270].

Отже, у Ніцше ресентимент набуває статусу фундаментальної категорії критики західної моралі. Його інтерпретація ресентименту є ключовим підходом до розуміння історичної трансформації християнської моралі, яка втрачає свій життєствердний потенціал, перетворюючись на інструмент морального контролю, пригнічення життєвих сил і виправдання духовної пасивності. Отже, християнська мораль, створює умови для ресентименту слабких, пригнічених, реакційних, ворожих, пасивних, нещасливих людей з рабською психологією [5, с. 271]. Цій моралі Ніцше протиставляє аристократичну мораль, або мораль панів, яка, в його розумінні, є справжньою і нелицемірною, в той час як людина ресентименту позбавлена будь-якої відвертості, чесності і прямоти по відношенню до самої себе і інших людей [5, с. 271]. Отже, ресентимент рабів моралі проявляється в заздрощах, неправді і неприйнятті успішних, щасливих людей. Врешті-решт, носії «рабської моралі» змушені штучно конструювати власне «щастя» через заздрісне споглядання своїх ворогів – благородних людей, сповнених сили та активності, які не протиставляють щастя життю й повсякденності [5, с. 272].

Водночас рецепція цієї проблематики не є однозначною. Принципово важливий внесок у критичне осмислення ніцшеанської концепції ресентименту здійснив німецький філософ і засновник філософської антропології Макс Шелер, який у праці «Ресентимент у структурі моралей» вступає в полеміку з Ніцше, заперечуючи редукцію християнської моралі до психології помсти та заздрості. Для Шелера ресентимент є не лише психологічним феноменом, а тривалою екзистенційно-ціннісною установкою, що призводить до фальсифікації ціннісного сприйняття світу і викривлення ієрархії цінностей. У цьому контексті постає складне питання: чи не виявляється сама ніцшеанська критика моралі, зокрема її різка антагоністична спрямованість проти християнства, симптомом тієї ж форми ресентименту, яку він прагне викрити?

Тому особливої уваги потребує розгляд ресентименту в інтерпретації Макса Шелера, що дозволяє поглибити розуміння морально-ціннісних деформацій, на які вказував Фрідріх Ніцше. Шелер вважає, що Ніцше помиляється, коли стверджує, що в основі справжньої моральності лежить ресентимент, бо справжні моральні ціннісні судження не можуть мати своїм підґрунтям цей деструктивний механізм. На основі ресентименту вибудовуються лише неправдиві ціннісні судження, які у подальшому транслюються у вчинках [6, с. 53].

Отже, справжня моральність, на думку Шелера, заснована на вічному ранговому порядку цінностей, який відповідає об'єктивним законам, подібно до математичних аксіом, а ресентимент – це джерело переворотів у свідомості і причина спотворення цього порядку у житті [6, с. 53].

Певне занепокоєння викликає, з точки зору Шелера те, як Ніцше тлумачить морально-етичну поведінку християнина [6, с. 28]. Ніцше називає добродію «боягузливою підлістю», а смирення – підкоренням тому, кого ненавидиш; послух – бездіяльністю, тобто невмінням помститися за себе тощо. Справді, Ніцше здійснює критику християнських наративів. Як відомо, покірність і слухняність Богові є найвищим досягненням духовного зростання, але Ніцше стверджує, що саме рабський дух і є формою християнської покори, приниження – формою смирення [4, с. 173]. А мораль для Ніцше – це форма недоброчесності [4, с. 172]. Отже, Ніцше висловлює глибокий сумнів в тому, що людина може добровільно без будь-якого примусу робити добро, смиряти свою душу, любити ближнього тощо. На його міркування, проблема полягає у боягузництві людини, яка нездатна висловити протилежну думку, що співзвучна її бажанню. Натомість людина вимушена робити те, що їй непритаманно. Таких людей Ніцше в роботі «Jenseits von Gut und Böse» називає «рабами моралі», а мораль називає боягузництвом (Moral als Furchtsamkeit) [3, с. 119].

Макс Шелер завдає ґрунтовної критики ніцшеанському отождоженню християнської моралі з ресентиментною «мораллю рабів». Шелер принципово розрізняє автентичний релігійний досвід і ті морально-афективні деформації, які історично закріплюються у соціальних практиках та можуть маскуватися під християнську етику. На його переконання, ресентимент не є сутнісною характеристикою християнства, а постає як патологічна форма ціннісного сприйняття, що здатна виникати в будь-якому культурному чи релігійному середовищі. Радше проблема полягає у визначенні меж між справжнім християнським етосом любові та прощення і його викривленими формами, в яких заздрість, злоба і прихована ворожість набувають моральної легітимізації. Шелер наголошує, що той образ християнства, який піддається нищівній критиці у Ніцше, є історично спотвореною моралістичною практикою євангельського ідеалу любові як центральної заповіді Нового Заповіту.

Наведемо приклад ресентименту, який Ніцше приписував давньогрецькому філософу V–IV століть до н. е. Сократу. Виявляється, що Ніцше вкрай негативно ставився до давньогрецького мудреця. Це підтверджує американський дослідник філософії Ніцше Дев-Ней Еванс. За його словами, німецький філософ надзвичайно критично ставиться до Сократа, який застосовував діалектику у своїй маєвтиці як складову індуктивного методу пізнання істини. На думку Ніцше, Сократ, користуючись діалектикою, йде на компроміс, завойовуючи інтелект свого супротивника, бо діалектика – це привласнений підривний засіб [1, с. 20–21].

У роботі «Götzen-Dämmerung» Ніцше дуже скептично, а подекуди й агресивно, характеризує діяльність Сократа. Він називає його «черню», декадентом. Знаючи про те, що давньогрецьке

суспільство з повагою ставилося до Сократа, він намагається знецінити заслуги афінського філософа, вважаючи їх хибними. Німецький філософ стверджує, що до Сократа в суспільстві цуралися діалектичних манер, оскільки їх вважали дурними й компрометуючими [2, с. 69]. Називаючи Сократа блазнем, Ніцше намагався принизити афінського філософа, інтерпретуючи його іронію як ресентимент черні. Отже, діалектика Сократа, на думку Ніцше, постає формою ресентименту натовпу [2, с. 70].

Адже, саме завдяки діалектиці, на думку Ніцше, натовп піднімається на вершину, а ті, хто її використовують, звертаються до неї як до останньої зброї, коли вже не залишається інших аргументів. За Ніцше, діалектика – це поганий тон [6, с. 70]. А отже, у філософії Фрідріха Ніцше ресентимент розглядається як джерело реактивної моралі – особливого типу ціннісного мислення, що виникає не з творчого самоствердження, а з досвіду безсилля, пригніченої агресії та неможливості прямої дії. Реактивна мораль формується як вторинна, компенсаторна система оцінок, у межах якої заперечення, заздрість і прихована ворожість набувають нормативного статусу. Її визначальною рисою є ціннісна фальсифікація, тобто підміна життєствердних цінностей (сили, творчості, самодостатності) моральними сурогатами, що легітимізують слабкість, покору та пасивність, видаючи їх за добродієність.

На відміну від Ніцше, Шелер визначає ресентимент як самоотруєння душі, що має довготривалу психічну установку, яка виникає внаслідок систематичної заборони на вираження будь-яких душевних станів і афектів, що породжує потяг до певних ціннісних ілюзій [6, с. 29]. Досліджуючи етимологію поняття «ресентимент», Шелер зазначає, що воно має французьке походження, оскільки в німецькій мові немає відповідного слова, яке б повністю відтворювало його зміст. Один із варіантів перекладу ресентименту на німецьку є слово «Groll», що означає «злоба», яка блукає у пільмі душі, прихована і незалежна від активності «Я». Ця злоба виникає внаслідок відтворення в душі людини ненависті та інших ворожих емоцій, але не містить конкретних ворожих намірів [6, с. 25]. Позитивні явища навколишнього світу такі як : щастя, краса, добро, сила духу, досконалість, радість тощо, з якими у житті стикається людина ресентименту, породжують в ній негативні відчуття від внутрішнього конфлікту між власними бажаннями і нездатністю до їх реалізації. Це призводить до ігнорування людей, що ведуть активну життєстверджувальну діяльність. В подальшому це ігнорування перетворюється на ненависть проти дієвої людини, яка не нанесла носію ресентименту ніякої шкоди і нічим не образила. Отже, ненависть і ворожнеча такого типу, як правило, самі глибокі і не здатні до примирення, саме тому, що не мають ніякого обґрунтування своїм вчинкам, і «позиції» ворога, що спрямована, навіть, не проти діяльності людини, а проти її сутності і самого існування [6, с. 55].

М. Шелер наводить приклад ресентиментних типів через перипетії родинних стосунків, які часто становлять основу сюжетів театральних вистав, сценаріїв кінофільмів і розважальних шоу. Сімейні проблеми стають не лише предметом екранізації у комедіях, трагедіях і мелодрамах, але й знаходять відображення у піснях, віршах, анекдотах, гуморесках тощо [6, с. 45]. Це відбувається тому, що в межах сім'ї будь-який член родини не може сказати про власну заздрість або образу по відношенню до інших, оскільки розголос її внутрішнього невдоволення може призвести до негативної реакції батьків або інших членів родини. Зазвичай образа з'являється тоді, коли хтось отримує відмову [6, с. 45–46]. А людина, що охоплена ресентиментом і отримала відмову з будь-якої причини, намагаючись приховати власну слабкість і безпорадність, за допомогою агресії намагається принизити того, хто не відповів взаємністю. Це називається симуляцією почуттів. З точки зору Шелера, через приниження цінності об'єкта знімається напруження між силою почуттів і станом безсилля. Заздрість, злоба та таємна жага помсти переповнюють душу людини без прямого зв'язку з об'єктом ненависті. Це відбувається через усталені, стійкі установки, що спрямовують увагу незалежно від довільних бажань на явища навколишнього світу, які формують основу для заздрощів, злоби і помсти. Особливістю таких людей є те, що вони автоматично фіксують у зустрічних явищах лише негативні сторони, що виправдовують відсутність доброзичливості. Наприклад, ресентиментна людина прийшла на концерт, в якому брали участь друзі. Концерт був успішним, було багато оплесків від задоволеної аудиторії.

І коли ресентиментну людину запитали про її враження, вона невдоволено відповіла, що в світі так багато проблем, а люди просто розважаються. Тим самим було здійснено ціннісну фальсифікацію з допомогою підміни понять. Але, насправді, людина ресентименту просто не здатна радіти успіху іншої людини, натомість вона націлена на те, щоб згасити позитивні емоції людей і перевести вектор прийняття з друзів на себе, нівелюючи їх досягнення.

Отже, світ людини, охопленої ресентиментом, структурується незалежно від конкретних об'єктів сприйняття. У такої людини з'являється бажання хулити, спростовувати, принижувати, очікуючи будь-якого прецеденту, через який йому хоч якось вдасться себе проявити [6, с. 55]. виправдовуючи внутрішню установку свого ціннісного переживання, ресентимент знецінює буття і світ загалом, що є однією з найскладніших проблем культури, оскільки будь-яка творча ініціатива в присутності ресентименту буде нівельована і знецінена ним, що неодмінно призводить до занепаду культурного зростання.

На цьому етапі Шелер погоджується з Ніцше, який називає цей процес «фальсифікацією ціннісних таблиць» [6, с. 102]. Коли ресентиментний тип людини вже не ігнорує носія позитивних цінностей і не агресує щодо нього, але ігнорує безсумнівну позитивну цінність об'єкта ненависті та перетворює її на негативну цінність. Така людина знецінює досягнення носіїв позитивних цінностей. Для розкриття алгоритму знецінення Шелер вводить поняття «свідома» та «органічна» брехня. Остання – це фальсифікація, що відбувається не на рівні свідомості, а в процесі формування ціннісного почуття, тобто на рівні «довільного автоматизму». Навмисна брехливість – це свідоме введення в оману. З органічною брехнею, на думку Шелера, ми стикаємося, коли людина навіть не встигає усвідомити того, як треба відповідати, щоб не завдати шкоди її іміджу. Але в самому процесі відтворення в пам'яті певного моменту дійсності у ресентиментної людини вже відбувається відповідна підміна, так як неправда є складовою його ества. Фальсифікація, що відбувається шляхом «довільного автоматизму», спотворює процес ціннісного пізнання і досягає повної переоцінки цінностей. Отже, для ресентименту те, що було вже сфальсифіковано, стає основою для оціночного судження, яке він називає «правдивим і чесним», бо воно відповідає його фактичній чуттєво-ілюзорній цінності [6, с. 56]. Ось чому носій ресентименту відчуває себе «добрим, чистим і людяним», що позбавляє його від «страждань», пов'язаних з необхідністю ненавидіти і мститися [6, с. 57]. Відтак, Макс Шелер, аналізуючи феномен ресентименту, пропонує більш нейтральну інтерпретацію. Він розглядає ресентимент як тривалий емоційний стан, що виникає через пригнічення природних афектів, таких як заздрість або злість. На відміну від Ніцше, Шелер не зводить ресентимент лише до моральної деградації слабких, а досліджує його як явище, що здатне спотворювати ціннісне сприйняття світу та впливати на поведінку людей у різних соціальних і культурних контекстах. Таким чином, ресентимент у Шелера виступає скоріше як психологічний та ціннісний механізм, ніж як моральна проблема.

Висновки. Отже, концепт ресентименту постає ключовим інструментом для осмислення моральної генеалогії у Фрідріха Ніцше, однак у Макса Шелера він зазнає суттєвої концептуальної корекції. Якщо для Ніцше ресентимент є фундаментальним джерелом християнської моралі та механізмом «перевороту цінностей», то для Шелера він радше означає патологічний стан душі, що виникає внаслідок систематичного пригнічення афектів і призводить до фальсифікації ціннісного переживання, але не може бути універсальним ґрунтом моральності як такої. Таким чином, Шелер демонструє обмеженість ніцшеанської редукції моралі до ресентиментних структур, захищаючи ідею об'єктивного порядку цінностей.

Полеміка Шелера з Ніцше виявляє глибинну напругу між активною, творчою переоцінкою цінностей і реактивними формами морального судження. Ресентимент у шелерівському розумінні виявляється не просто психологічним феноменом, а антропологічною деформацією, що має далекосяжні культурні й соціальні наслідки. У цьому сенсі ніцшеанська критика християнства, попри її радикалізм, сама може бути проінтерпретована як частково обумовлена ресентиментною оптикою, особливо у її ставленні до смирення, любові та співчуття.

Порівняльний аналіз показує, що Ніцше і Шелер розглядають ресентимент як феномен, що обмежує розвиток особистості і спотворює моральні оцінки. Ресентимент виступає діагностичним поняттям, що пояснює реактивність моралі, як негативного афекту, що маскується під об'єктивні моральні норми. Це змінює емоційне ставлення до світу та глибоко деформує здатність розуміти і оцінювати, внаслідок чого, справжні цінності підмінюються хибними копіями. У культурному вимірі така ціннісна фальсифікація проявляється у легітимізації заздрощів, злоби та знецінення об'єкта ненависті під виглядом справедливості, моралі або «загального блага». Таким чином, ресентимент стає не приватною проблемою, а системною загрозою для культурного розвитку. Відтак, філософський аналіз ресентименту як культурно-екзистенційного феномену відкриває можливість осмислення шляхів подолання кризи співбуття та відновлення людяності через звернення до ідей відповідальності, творчого самотворення й етики взаємної підтримки.

Отже, філософсько-культурологічне осмислення концепцій Фрідріха Ніцше і Макса Шелера дозволяє розкрити ресентимент як один із ключових чинників деструктивних форм міжлюдських відносин у європейській культурній традиції, що робить дослідження теоретично значущим і методологічно актуальним для сучасних гуманітарних студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Daw-Nay N. R. Evans Jr. *Nietzsche and classical Greek philosophy: beautiful and diseased*. Lanham: Lexington Books, 2016. 129 p.
2. Nietzsche F. *Götzen-Dämmerung. Sämtliche Werke Kritische Studienausgabe in 15 Einzelbänden KSA* / hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter, 1988. Bd.6. S. 55–164.
3. Nietzsche F. *Jenseits von Gut und Böse. Sämtliche Werke Kritische Studienausgabe in 15 Einzelbänden KSA* / hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter, 1988. Bd. 5. S. 9 – 244.
4. Nietzsche F. *The Will to Power* / translated by Walter Kaufmann, R.J. Hollingdale. New York: Vintage Books, 1968. 575 p.
5. Nietzsche F. *Zur Genealogie der Moral. Sämtliche Werke Kritische Studienausgabe in 15 Einzelbänden KSA* / hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. München: Deutscher Taschenbuch Verlag de Gruyter, 1988. Bd. 5. S. 245 – 412.
6. Scheler M. *Ressentiment*. Milwaukee: Marquette University Press, 1994. 172 p.

REFERENCES

1. Daw-Nay, N. R., & Evans, R. Jr. (2016). *Nietzsche and classical Greek philosophy: Beautiful and diseased*. Lexington Books.
2. Nietzsche, F. (1988b). *Götzen-Dämmerung*. In G. Colli & M. Montinari (Eds.), *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe* (Vol. 6, pp. 55–164). Deutscher Taschenbuch Verlag.
3. Nietzsche, F. (1988). *Jenseits von Gut und Böse*. In G. Colli & M. Montinari (Eds.), *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe* (Vol. 5, pp. 9–244). Deutscher Taschenbuch Verlag; de Gruyter.
4. Nietzsche, F. (1968). *The will to power* (W. Kaufmann & R. J. Hollingdale, Trans.). New York, NY: Vintage Books.
5. Nietzsche, F. (1988). *Zur Genealogie der Moral*. In G. Colli & M. Montinari (Eds.), *Sämtliche Werke: Kritische Studienausgabe* (Vol. 5, pp. 245–412). Deutscher Taschenbuch Verlag; de Gruyter.
6. Scheler, M. (1994). *Ressentiment*. Marquette University Press.

Dankanich Rymma Ivanivna
Candidate of Philosophical Sciences
Oles Honchar Dnipro National University
72, Nauky ave., Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4968-678X

RHETORIC OF RESENTIMENT IN THE SYSTEM OF EUROPEAN CULTURE

Issue topicality. *The philosophical and cultural analysis of the phenomenon of resentment is gaining particular relevance, as it enables the identification of the deep mechanisms underlying moral degradation, the distortion of values, and destructive forms of social interaction. The philosophical reflection on resentment, initiated by Friedrich Nietzsche and further developed in the works of Max Scheler, makes it possible to interpret it as a system-forming factor in the moral and cultural crises of the European tradition. In Scheler's interpretation, however, it acquires the character of a stable socio-cultural phenomenon and becomes a source of revolutions in consciousness, distorting the universal hierarchy of values, the fundamental concepts of which include human dignity, moral responsibility, and the spiritual dimension of being.*

The goal of the research is to analyze the rhetoric of resentment as a mechanism of value falsification in the philosophical and cultural context of contemporary society through a comparative examination of the concepts developed by Friedrich Nietzsche and Max Scheler.

Methods and research results. *The combination of historical-philosophical, hermeneutic, and comparative methods makes it possible to examine the ideas of Nietzsche and Scheler within the framework of a critique of the classical forms of European morality and anthropological thought. The hermeneutic method is applied to interpret the concept of resentment, taking into account its semantic development and contextual significance. The comparative method is used to identify conceptual differences as well as points of convergence between Nietzsche's critique of morality and Scheler's theory of values. In the philosophical conceptions of Friedrich Nietzsche and Max Scheler, resentment is interpreted as a reaction to the experience of powerlessness and the inability to achieve active self-assertion, which transforms into reactive morality and leads to the falsification of values. In this context, moral categories such as humility, equality, and compassion appear as ambivalent cultural constructs capable of functioning as instruments of concealed moral violence. Reference to the ancient philosophical tradition, particularly to the figure of Socrates, allows one to trace an early cultural archetype of the operation of resentment, where the collective condemnation of the philosopher may be interpreted as an attempt to eliminate critical otherness that threatens the stability of established moral representations. It is argued that resentment blocks the possibility of creative self-formation of the individual, replacing an active ethics of responsibility with a morality grounded in resentment and negation.*

Key words: *Friedrich Nietzsche, resentment, culture, philosophical anthropology, morality, values, rhetoric, Max Scheler, Socrates.*

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026